

ОБЩЕСТВЕНИ КОЛЕКЦИИ С МУЗЕЕН ПРОФИЛ В БЪЛГАРСКИТЕ ВИСШИ УЧИЛИЩА: СЪЗДАВАНЕ, УПРАВЛЕНИЕ, ПЕРСПЕКТИВИ

Вера Бонева

Университет по библиотекознание и информационни технологии

Резюме. Българските университетски музеи са описани и анализирани в контекста на актуалните образователни и културни тенденции. Очертани са съществени особености на тези специфични академични структури с открояване на някои по-разпознаваеми колекции, които осъществяват плодотворната си дейност не само в рамките на своя университет, но и отвъд неговото академично пространство. Препоръчано е подобряване на административния статус на музеите, както и по-атрактивни популяризаторски инициативи с цел укрепване на позитивните перспективи пред всичките 27 български университетски музея, съществуващи към момента. При създаването на статията са използвани данни както от цитираните източници, така и от официалните интернет сайтове на визираните висши училища.

Ключови думи: университет; културно наследство; музей; България; висше образование; наука; изкуство

1. Музеят и Университетът са две разпознаваеми институции с трайно и открояващо се присъствие в социалното битие на модерната и съвременната епоха. Призвани да акумулират, обработват и (пре)предават културно богатство и научно знание, тези стожери на духовността са сред най-устойчивите репери на интелектуалния кипеж и научното развитие на всяко общество. По предмет и традиция Музеят е по-консервативната институция, акумулираща подобрени късове от миналото в скрижалите на своите експозиции, лаборатории и депа. Университетът изначално е по-силно обърнат към бъдещето. Нему принадлежи дългът да обновява научното знание, както и честта да го вгражда в умовете и сърцата на младите поколения. Развивали се успоредно и по собствени трасета, Университетът и Музеят винаги са имали допирни зони, в които понякога процъфтяват необемни, но пъстроцветни и жизнеспособни лехи на културните и/или научните предизвикателства. Една от тези допирни зони е Университетският музей.

Настоящото проучване има за обект обществените колекции с музеен характер, които са част от структурата на легитимно работещите в момента в Бълга-

рия 51 висши училища. В обхвата на изследването не са включени съществували в миналото, но закрити колекции, както и такива, които не са създадени с официален акт на ръководните органи на висшето училище. Тъй като *нито една* от обществените колекции в българските висши училища не е регистрирана в Министерството на културата по действащия от 2012 г. режим (Наредба № 9), си позволявам известна двойственост на онасловаването, отнасящо се до наименованията на тези специфични структурни звена на българските университети. Описаните в приложената таблица обществени колекции обикновено са именувани *музеи, музейни сбирки, музейни колекции*. Това терминологично разнообразие е резултат от предпочитанията на съответния принципал. Ползването на тези имена в настоящата статия е израз на уважението ми към ръководните органи на висшите училища, създали и поддържащи деликатните музейни структури в сложните си административни, научни и образователни тела. Споменатият терминологичен жест обаче не negliжира професионалната ми преценка, че според Закона за културното наследство (ЗКН, чл. 109а) визираните обекти са обществени колекции с ведомствен характер, чиято регулация би трябвало да се осъществява както на основа Закона за висшето образование, така и в правната рамка, уреждаща опазването на движими културни ценности и колекциите с обществено значими вещи и артефакти от миналото. Така, с оглед на представените мотиви и само при анализ на конкретни обекти, допускам ползването на несъществуващата в нормативната уредба терминология *музейна сбирка*¹⁾, както и на термина *музей*²⁾, които в тесния правен смисъл не са приложими спрямо *нито една от включените в приложената таблица структури*.

2. Списък на действащите ведомствени колекции към българските висши училища

№	Музейна сбирка/ колекция ³⁾	Местоположение	Профил на сбирката/ колекцията	Общи данни
1.	Музей на Софийския университет „Св. Климент Охридски“	Ректорат на Софийския университет „Св. Климент Охридски“ – София, бул. „Цар Освободител“ 15	Историческо развитие на Университета от създаването му до наши дни	Постоянна експозиция, издателска и популяризаторска дейност, двама щатни сътрудници
2.	Музей по палеонтология и исторична геология към Софийския университет „Св. Климент Охридски“	Ректорат на Софийския университет „Св. Климент Охридски“ – София, бул. „Цар Освободител“ 15	Сбирка от минерали, фосили, вкаменелости и старинни научни издания по палеонтология и исторична геология	Поддържана колекция, постоянна експозиция, свободен достъп на посетители, един щатен сътрудник

3.	Музей по минералогия, петрология и полезни изкопаеми към Софийския университет „Св. Климент Охридски“	Ректорат на Софийския университет „Св. Климент Охридски“ – София, бул. „Цар Освободител“ 15	Сбирка от над 16 000 образци от минерали и руди, систематизирани и описани по действащите научни правила	Постоянна експозиция, образователен кърт, активна събирателска дейност, един щатен сътрудник
4.	Музейна експозиция за история на радиото към Софийския университет „Св. Климент Охридски“	Музеят се помещава във Факултета по журналистика и масови комуникации, София, ул. „Московска“ 49	Колекция от технически образци, документи, записи и други материали, проследяващи историята на радиото в България	Постоянна експозиция с образователна цел; възможности за анимации на посетители и гости на Факултета, отворен за посетители
5.	Музей по палеонтология към Софийския университет „Св. Климент Охридски“	Елена, ул. „Иван Кършовски“ 6, Попниколова къща – недвижима културна ценност с национално значение	Сбирка от фосили, минерали и други материали по палеонтология	Експозиция, частичен достъп на посетители, попълващ се фонд от актуални експедиции, липса на популяризаторски инициативи
6.	Музейна сбирка на Националната художествена академия – София	Ректорат на Академията, София, ул. „Шипка“ 1	Колекция от над 14 000 художествени творби на възпитаници на Академията и други творци	Няма постоянна експозиция, представят се временни изложби, публикувани каталози, щатен уредник
7.	Музей на Лесотехническия университет – София	Ректорат на Университета, София, бул. „Св. Климент Охридски“ 10	Колекция от документи, материали, печатни издания, произведения на изкуството, свързани с историята на Университета	Обемен и представителен фонд, няма постоянна експозиция, ръководител – хабилитирано лице, и уредник
8.	Музей на коня и конния спорт към Тракийския университет – Стара Загора	Разположен е в кампуса на Тракийския университет в Стара Загора – Ветеринарно-медицински факултет	Представителна колекция от артефакти, свързани с коня и конската амуниция	Постоянна експозиция с възможност за безплатно посещение, един щатен сътрудник
9.	Музей на аграрното образование към Тракийския университет – Стара Загора	Разположен е в кампуса на Тракийския университет в Стара Загора – Аграрен факултет	Необемна колекция от документи, материали и природни образци, свързани с историята на аграрното образование в България	Необемна постоянна експозиция, активна събирателска работа, вписаност в учебния процес, двама щатни сътрудници

10.	Музей на ветеринарномедицинското дело в България към Тракийския университет – Стара Загора	Разположен е в кампуса на Тракийския университет в Стара Загора – Ветеринарно-медицински факултет	Представителна национална колекция, приобщена към структурата на Тракийския университет през 2010 г.	Постоянна експозиция с възможност за безплатно посещение, образователни и популяризаторски инициативи, един щатен сътрудник
11.	Музей на Шуменския гарнизон към Националния военен университет „Васил Левски“ – Велико Търново	Разположен е в кампуса на Артилерийския факултет на Националния военен университет – Шумен, ул. „Карел Шкорпил“ 1	Представителна колекция за развитието на военното дело в Шуменския край от 1878 г. до наши дни, военна библиотека и други материали по профила на сбирката	Постоянна експозиция, включваща и открита част, отворен за посещения, един щатен сътрудник
12.	Музей на Националния военен университет „Васил Левски“ – Велико Търново	Разположен е в кампуса на Националния военен университет – Велико Търново, бул. „България“ №76	Веществено-документална експозиция, посветена на историята на военното образование в България от 1878 г. до наши дни	Включва както образци от оръжия и униформи, така и учебни материали от предходни години и десетилетия, отворена за посетители, един щатен сътрудник отговаря за експозицията
13.	Музей на Университета за национално и световно стопанство – София	Разположен е в кампуса на УНСС – София, бул. „8-ми декември“	Създаден е през 2013 г. и поради кратковременната си история има необеман фонд и малка експозиция	Събирателска и популяризаторска дейност, научни изследвания за историята на висшето училище, представителни функции, един щатен сътрудник
14.	Музей на Техническия университет – София	Разположен е в кампуса на ТУ, София, бул. „Климент Охридски“ 8	Създаден е през 1984 г. и съдържа фонд от материали за развитието на научно-техническото дело в България, материали за историята на ТУ, свързан е с Алумни мрежата на Университета	Поддържа постоянна веществено-документална експозиция, образователни и популяризаторски дейности, един щатен сътрудник
15.	Музей на виното в Аграрния университет – Пловдив	Помещава се във винарската изба на Аграрния университет – село Брестник	Колекцията е създадена през 2015 г., включва материали от историята	Отворена за посетители, образователна и маркетингова дейност, популяри-

15.			на винарската изба, документи, съдове и пособия за производство на вино	зира традициите на винопроизводството, урежда се от ръководителя на избата, предлага и дегустация на вина
16.	Музей на Академията на МВР – София	Помещава се в сградата на Академията – София, бул. „Александър Малинов“ 1	Сбирка от оригинални веществени материали и документи, свързани с историята на МВР и на висшето училище	Постоянна експозиция с приемен ден, образователна дейност, един щатен сътрудник
17.	Музей на Висшето транспортно училище „Тодор Каблешков“ – София	Помещава се в сградата на ВТУ – София, ул. „Гео Милев“ 158	Съществува от 1972 и представя развитието на висшето училище; налични са материали от историята на железопътния транспорт и железопътната инфраструктура	Нова постоянна експозиция с представителни и образователни функции; един щатен сътрудник
18.	Музей на Великотърновския университет „Св. св. Кирил и Методий“	Помещава се в Ректората на ВТУ – Велико Търново, ул. „Теодосий Търновски“ 2	Колекция, включваща материали за развитието на висшето училище от създаването му през 1963 г. до наши дни	Постоянна експозиция с представителен и образователен характер, отворена за безплатни посещения; ръководител хабилитирано лице от академичния състав
19.	Музей по история на медицината към Медицинския университет „Проф. д-р Параскев Стоянов“ – Варна	Помещава се в сградата на старинна болница в центъра на града – Варна, ул. „Параскева Николау“ 7	Представя развитието на медицината по българските земи от древността до 1878 г., притежава богата колекция от артефакти и старинни медицински книги	Музеят е отворен за посетители и добре поддържан, развива научно-популяризаторска и културна дейност, един щатен сътрудник
20.	Музей по минералогия, петрография и полезни изкопаеми към Минно-геоложки университет „Св. Иван Рилски“ – София	Помещава се в кампуса на МГУ – София, ул. „Проф. Боян Каменов“	Музеят е създаден през 1961 г. като учебна сбирка от минерали; добре обработен фонд от над 13 000 образци	Постоянна експозиция, която е отворена за безплатно посещение; образователна и популяризаторска дейност; щатен сътрудник – уредник

21.	Музей по геология и палеонтология към Минно-геоложкия университет „Св. Иван Рилски“ – София	Помещава се в кампуса на МГУ – София, ул. „Проф. Боян Каменов“	Създаден е през 1953 г. с учебна цел. Колекцията от природни образци е богата и добре обгрижена, систематизирана е по действащите научни класификации и продължава да се обработва	Постоянна експозиция, щатен сътрудник, образователна и популяризаторска дейност
22.	Музей на уникалните кристали „Илия Делев“ към Минно-геоложкия университет „Св. Иван Рилски“ – София	Помещава се в кампуса на МГУ – София, ул. „Проф. Боян Каменов“	Създаден е през 2007 г. на основа на дарените образци от колекционера Илия Делев; материалите са класифицирани и обработени по действащите научни правила	Поддържа постоянна експозиция с представителни и образователни функции; ръководител хабилитирано лице от академичния състав
23.	Музей на Нов български университет	Помещава се в кампуса на НБУ – София, бул. „Монтевидео“ 21	Създаден е през 2010 г., за да подпомага образователната дейност и да разшири приложното поле на студентските практики; поддържа колекция от артефакти, документи и други материали, специален акцент върху изкуството и върху архивите на отделни учени	Временни експозиции и представяне на отделни артефакти в пространствата на НБУ, научни прояви, поддържане на мрежа от контакти с музеи и други институции на паметта; едно щатно лице – уредник на музея
24.	Музей на Русенския университет „Ангел Кънчев“	Разположен е в специална зала в Ректората на РУ – Русе, ул. „Студентска“ 8	Създаден е през 2015 г. и представя историята на Университета с дигитални и традиционни средства	Постоянна експозиция, фонд от документи и материали, образователна и популяризаторска дейност, щатно лице – уредник на музея
25.	Музей на Стопанската академия „Димитър Ценов“ – Свищов	Помещава се в Ректората на Университета – Свищов, ул. „Емануил Чакъров“ 2	Съдържа документи и материали за историята на висшето училище, сградата, академичните дейности и практики, както и мястото	Постоянна веществено-документална експозиция; образователни и популяризаторски инициативи

25.			на възпитаниците в социалния и стопанския живот на България	
26.	Учебен музей в Университета по библиотекознание и информационни технологии – София	Помещава се в Ректората на УниБИТ, София – бул. „Цариградско шосе“ 119	Съдържа копия, реплики, издания и други материали, свързани с българската политическа и културна история	Необемна експозиция и библиотека, използвани предимно за учебни цели
27.	Учебен компютърен музей в Шуменския университет „Епископ Константин Преславски“	Помещава се във Факултета по математика и информатика в кампуса на ШУ, Шумен, ул. „Университетска“ 115	Съдържа експонати от историята на компютърната техника и информационните технологии	Експозиция с образователна цел, достъпна за външни посетители

3. Представените в предходния параграф данни свидетелстват, че 15 от действащите в страната 51 висши училища поддържат обществени колекции с музейен характер. Това е близо 30% от всички институции на висшето образование⁴⁾. 14 от тях са държавни и едно от висшите училища е недържавно – Нов български университет. Повечето от университетите поддържат само по една колекция. Това обаче не е правило. Четири висши училища имат по две и повече колекции – СУ, НВУ – Велико Търново, ТУ – Стара Загора, МГУ. Водещо място в тази група заема Софийският университет „Св. Климент Охридски“ с общо пет музейни сбирки – една обща (фокусирана основно върху историята на Алма матер) и четири профилирани. Наличието на повече от една сбирка е усложняващ дейността елемент, който обаче е неизбежен при някои обстоятелства – големи дарителски актове, реструктуриране на висши училища или на техни основни звена, физическа отдалеченост на учебните корпуси от Ректората и др. Подобен подход при организиране на музейната дейност е присъщ и на други утвърдени университети в Европа (Freundlich 1965; Lourenço, 2005).

По правило, собствени колекции и/или експозиции поддържат университетите с по-дълга историческа традиция. Интересно е, че както широкопрофилните (СУ, ВТУ, НБУ, РУ, ШУ), така и специализираните в едно или няколко професионални направления висши училища (ЛТУ, МГУ, УНСС, УниБИТ, НХА, АУ – Пловдив, СА – Свищов, МА – Варна) развиват активна музейна дейност. Част от изброените университети нямат в структурата си основни звена с исторически или културологичен профил. Това не е пречка да се подходи с необходимия професионализъм – понякога и чрез ангажиране на външ-

ни експерти. Правилото е, че за всяка колекция отговаря преподавател или служител, който/която понякога е на пълно работно време към съответната музейна сбирка.

Повечето университети са създали и устроили музеите на основа на решение на академическия съвет с последваща заповед на ректора. Такъв ред е предвиден в ЗВО – чл. 25, ал. 3; чл. 30, ал. 3а. По изключение се утвърждава правилник и длъжностна характеристика на уредника. Тези два елемента обаче са задължителни според действащата нормативна уредба. Констатираният пропуск би трябвало да се коригира – както с оглед по-добрата организация на работата, така и с оглед опазване на колекцията чрез механизмите на материалната и административна отговорност. Нито един от университетите не е регистрирал в Министерството на културата своята/своите обществена колекция/колекции, както изисква чл. 109а от ЗКН и издадената на негова основа Наредба №9 на министъра на културата. Споменатото обстоятелство проблематизира в силна степен статута на колекциите. То е пречка да се използва експертният потенциал на националните и регионалните музеи за подобряване работата на университетските колекции. Създава и известен риск по отношение опазването на материалите – веществени, документални, визуални, произведения на изкуството – с висока културна и образователна стойност (Kyoseva, 2015).

Всяка от 27-те български университетски колекции е разположена в *особено пространство*. Това е валидно и при случаите на наличие на две или повече сбирки в структурата на едно висше училище. Освен в основните сгради на висшите училища музеи се организират и в някои по-специални места – във винарната на Аграрния университет в Пловдив, в най-старата болнична сграда във Варна, в Попниколовата къща в Елена – културна ценност с национално значение. Въпреки посочените атрактивни изключения университетският музей по традиция е в основната сграда и/или на средищно място в кампуса. Това е естествено с оглед на неговите представителни, комуникативни и образователни функции.

Почти към всички колекции са осигурени за изложбени зали, депа за съхранение на неекспонираните материали, работни места за уредниците и ръководителите. Звената, които ползват сбирките в пряката си учебна дейност, са създали в рамките на музея условия за занятия – учебно оборудване, места за наблюдение и самоподготовка, технически устройства и др. В случаите, когато сбирките се ползват основно за популяризиране на висшето училище и за укрепване на корпоративния дух на академичната общност, са предпочетени атрактивни експозиционни похвати – дигитални екрани, елегантни витрини, атрактивни артефакти, промислени текстове, качествени фотографии и др. Отличен пример в това отношение е постоянната музейна експозиция за историята на Русенския университет, разгърната на ключово място в ректората.

Атрактивен подход са избрали и ръководителите на съответните звена в Софийския университет, Националната художествена академия и в Нов български университет, където част от артефактите са положени в заседателни и учебни зали, във фоайета или в откритите пространства (когато е възможно).

Макар и обърнати основно към потребностите на академичното всекидневие, университетските музеи присъстват и *отвъд университетските кампуси*. Отпечатани са каталози на най-добрите сбирки (НХА). Създават се брошури и единични монографични изследвания (Pamukchiev 1995; Todorova 2006; Gergova, 2010; Donevska, 2014). В научния печат присъстват статии за отделни музеи, създадени предимно от уредниците им (Georgieva 2003; Borisova-Katsarova, 2010). Възникват идеи за научни мрежи. Реализират се немасштабни междуинституционални проекти с музейно и друго културно-историческо съдържание (НХА, НБУ, СУ). Някои от университетските музеи поддържат собствени сайтове. Практически всички структури от проучвания тип присъстват на официалните интернет платформи на висшите училища с обща информация и с линкове към изображения, презентации, сведения за дейности, призови за събиране на средства или за даряване на материали и др. Най-плътно и разпознаваемо е присъствието в интернет на музеите на Софийския университет „Свети Климент Охридски“ и на Нов български университет.

Обзорът на университетските музейни колекции подсказва и още една интересна тенденция. В условията на все по-осезаема ценностна криза и в търсене на възможности за укрепване на положителния имидж част от висшите училища създават нови колекции или приемат в структурата си съществуващи, които са застрашени от погубване или нежелани от предходния принципал. Изключително показателен е случаят с Медицинския университет – Варна, който през 2015 г. включи в състава на своите специализирани звена Музея по история на медицината, който съществува от 1969 г. и дотогава се ръководи от Министерството на здравеопазването по един не особено отговорен и съответстващ на значението му начин. През 2010 г. Тракийският университет в Стара Загора приюти Музея на ветеринарномедицинското дело, който десетилетия преди това е част от Селскостопанската академия. Нови музейни колекции през последните години създават Университетът за национално и световно стопанство, Русенският университет „Ангел Кънчев“, Аграрният университет в Пловдив, Университетът по библиотекознание и информационни технологии, Нов български университет. По всичко личи, че е налице тенденция за разширяване кръга и обхвата на университетските колекции, която по мое мнение е заредена със значими позитиви – както в образователен и научен, така и в културно-исторически контекст.

4. Особено чувствителна тема, свързана с обгрижването на културното ни наследство, *е начинът, по който се управляват колекциите* – идентификация

и систематизация на фондовете, регистрация на културните ценности и другите материали, създаване и поддържане на метаданни, грижа за физическото състояние на артефактите и др. Като неделима част от публичния ресурс на историческото или художественото ни наследство, материалите в университетските музеи би трябвало да се опазват в съответствие с режима, предвиден за всички културни ценности (Наредба №6). За съжаление, фактичката ситуация в този сегмент на дейността не е много оптимистична. Практически липсват съвременни инвентарни книги, които са задължителен атрибут при управлението на обществени колекции. Наличната инвентаризация в някои от висшите училища (МГУ, СУ, ВТУ) се свежда до частична паспортизация по правила, създадени от уредника или присъщи на други сфери – архивистика, изкуствознание, минералогия, библиография, археология; но не и музеология. В единични случаи се ползва помощта на специалисти от регионални и/или национални музеи, които имат задължение за експертен надзор и методическо ръководство на обществените колекции, регистрирани и действащи в пределите на техния териториален обхват (Наредба №9).

Извън формалния патос на предходните съждения, бих искала да открия отличната фондова работа на колегите от Софийския университет, Нов български университет, Великотърновския университет, Националната художествена академия, Минногеоложкия университет, Медицинския университет във Варна, Тракийския университет и Русенския университет по отношение събирането, систематизирането, описването и опазването на артефактите в техните колекции. Особено резултатни са усилията, вложени в подбора на най-представителните материали и организирането на експозиция с образователно и популяризаторско съдържание. Упоритото издирване на нови материали и попълване на колекциите също са част от всекидневната работа на уредниците и ръководителите на тези звена, осигуряващи опазването на реликвите от историята на висшето училище и обогатяващи артефактичността, в чиито смислови и ценностни полета подготвяме следващите поколения интелектуалци.

От гледна точка на музеоложката методология (Brattli, 2014), колекциите към българските университети са два типа – общи и профилирани. *Общите* проучват и реконструират историческото развитие на съответния университет, а *профилираните* съдържат материали, отнасящи се до даден научен или художествен дял/жанр. Визираното разделение е очертано в четвъртата колона на таблицата, включена в *част 2* на настоящата статия. Оттам е видно, че 12 от функциониращите към момента университетски музейни сбирки са общи, а 15 са профилирани. В профилираните се включват материали и ценности, които са предмет и/или резултат от научната или артистична дейност на екипа на съответното висше училище или на негово основно звено. Типични профилирани колекции са музейните сбирки на Националната художестве-

на академия, Тракийския университет в Стара Загора, Минногеоложкия университет. Четири от петте сбирки на Софийския университет „Св. Климент Охридски“ са профилирани, а една е обща.

Общите по профил музеи много често включват материали, отнасящи се не само до конкретния университет, но и до цял социален сектор. Такъв е случаят с музеите на Националния военен университет, на Висшето транспортно училище „Тодор Каблешков“, на Академията на МВР, в чиито експозиции се разгръщат разкази за военното дело (НВУ), железопътния транспорт (ВТУ) и историята на полицията (АМВР) – съответно. Подобен подход са избрали и създателите на новата музейна експозиция на УНСС, които проследяват не само развитието на висшето училище, но и приноса на неговите възпитаници в стопанския, социалния и политическия живот на България.

Съществено е да се подчертае, *че част от профилираните колекции са с висока културно-историческа стойност*. Това е валидно за природонаучните сбирки на СУ и МГУ, за художествената сбирка на НХА, за Музея по история на медицината към МА – Варна. В тях, както и в останалите анализирани структури, се съхраняват десетки хиляди артефакти – предмети, произведения на изкуството, природни образци, документи, фотографии и др., повечето от които притежават качества на културни ценности, но не са идентифицирани по надлежния ред като такива (Наредба №3). Освен риск за самите ценности споменатото положение има негативен ефект върху националния културен и академичен живот в цялост. Затворени в експозициите и депата на висшите училища, ярки творби на изкуството и други значими артефакти не могат пълноценно да се включат в публичното битие на страната. Това обстоятелство подлежи на относително бързо коригиране, защото университетите са институции с голям и динамичен кадрови, административен и научен потенциал. Освен това те разполагат и с мощен допълнителен вътрешен ресурс (за разлика от музеите и галериите) – студентите и докторантите, които биха могли успешно да се включат в повечето формални и съдържателни операции по регистрацията и систематизацията на сбирките.

5. В заключение ще формулирам основните си визии за градивните перспективи на университетските музеи, като взимам предвид както граничното положение, така и двойствения характер на тези все по-важни академични и културни топоси (Tirrell, 2000). И като отчитам относително консервативния характер и на Музея, и на Университета – две от най-жилавите структури на традицията и духовността.

Първото и не особено трудно дело, с което би трябвало да се заемат ръководителите и уредниците на университетските колекции, е прецизиране на техния административен статус в структурата на висшето училище – решения за създаване и управление, правилници, щатни длъжности, материална отговорност и др. Успоредно с това е полезно да се предприемат действия за

популяризация на сбирката в съответната академична общност и за по-плътното ѝ вписване в образователното, научното и/или творческото всекидневие на факултетите, катедрите и другите основни звена. Повече изяви, насочени към преподаватели, студенти, докторанти, бивши възпитаници и други заинтересовани страни, биха подсилили академичната тежест на музейната сбирка. Биха я освежили с нови идеи за развитие и обогатяване. Естествено е в популяризаторската дейност да се въллекат студенти и докторанти, които с творческия си потенциал биха осигурили по-близки до нагласите на младото поколение форми на музейна комуникация – класическа и виртуална.

На *второ място* стои необходимостта от регистрация на музейната колекция в Министерството на културата – процедура несравнимо по-лека, отколкото е акредитацията на едно професионално направление в НАОА например. След осъществяването на тази процедура уредникът/ръководителят на университетския музей би имал право да ползва безплатна експертна помощ на щатни сътрудници на националните или регионалните музеи. Биха се създали условия за включване в музейни сдружения и консорциуми, насочени към опазване и представяне на културното наследство. Университетският музей по-сигурно ще може да излезе от кампуса и да влезе (чрез съдържание, ценности, знания, творчески продукти) в пространствата на други музеи и галерии – не само в България, но и в други страни.

На *трето място*, мисля, че е необходимо да се създаде *неформална мрежа на университетските музеи* – по примера на някои държави с по-силни традиции в областта на музейното дело и университетското образование като Франция, Русия, Полша, Германия (СІMU 2015). Подобна мрежа би осигурила възможност за обмен на опит, идеи и методики. Би придала и по-осезаема тежест на сбирките от културни ценности, съставляващи основата на проучените университетски структури. Допускам, че най-удобното средище за подобна дейност е Националният музей на образованието в Габрово, който включва в обхвата на своята дейност и работа с висшите училища. Другото възможно средище е Софийският университет „Свети Климент Охридски“, като най-старо висше училище с богат опит в управлението и поддържането на музейни колекции. Формалното или неформално сближаване и сдружаване на университетските музеи може да им осигури и по-ефективно дигитално присъствие чрез една обща интернет платформа с музеен и образователен характер. Платформа, чрез която ще се популяризира културно и академично съдържание и ще се осигурява достъп на студенти и преподаватели до архивното и книжовното богатство на старите сбирки към българските университети. Разбира се, при спазване на авторските и свързаните с авторството законови права и регламенти.

И не на последно място, защо да не помечтаем за един *музей на българското висше образование*. Или за постоянна експозиция с такъв профил, ре-

ализирана от междуинституционален екип в сътрудничество с Националния музей на образованието и с Българската академия на науките. Знайно е, че историята на българските висши училища е тясно свързана с най-високите постижения на културата, образованието, стопанския сектор и науката. Видимо в отделни сбирки и експозиции, това обстоятелство ще проговори с още по-убедителна красноречивост при музейната му интерпретация, която би трябвало да се разположи в хронологическия обхват на век и половина – от 70-те години на XIX век, когато се появяват първите идеи за български висши училища, до наши дни. Проследявайки еволюцията на този важен за обществото сегмент със специфичната реторика на музейния наратив, може би по-ясно ще осъзнаем, че дори и в ситуациите на привидна дестабилност българското висше образование продължава да бъде една от основните опори на духовния стабилитет, културната идентичност и държавния стабилитет на България.

БЕЛЕЖКИ

1. От 1985 до 2009 г. колекциите от ценности с исторически и/или художествен характер, които се създаваха и поддържаха от българските държавни институции и други публични ведомства, бяха обозначавани с легалния термин музейни сбирки. Наредба №9 на министъра на културата от 2012 г. обнови реда, по който се управлява визираният сегмент от културното ни наследство, и обозначи споменатите структури с термина обществени колекции. Вж.: Наредба № 6 от 9 юли 1985 г. за устройството и дейността на музейните сбирки в страната.
2. Терминът музей е неприложим към всяка една от проучените в настоящата статия обществени колекции. Чл. 25 от Закона за културното наследство въвежда обемни и ангажиращи изисквания към всяка структура, която може да се именува музей. Предвидени са и наказателни мерки при използване на термина към официално наименование, без съответната институция да е получила формален статут на музей по действащия в страната ред (Kyoseva, 2015).
3. При именуването на всяка отделна структура съм използвала официалния титул, утвърден от ръководния орган на съответното висше училище и придобил популярност в обществото.
4. В случая под висши училища или институции на висшето образование разбирам държавно признатите и създадени с акт на Народното събрание публични академични структури, включително филиали, колежи, институти и други основни и спомагателни звена. При все че някои висши училища имат специфични исторически наименования (напр. академия, консерватория), с цел избягване на тавтологии, си позволявам да ползвам придобилата популярност и ползваща се с положителен обществен имидж дума университет.

ЛИТЕРАТУРА

Нормативни актове

Закон за висшето образование – в сила от 27 декември 1995 г. Държавен вестник, бр. 112 от 27 декември 1995. Променян и допълван. // *lex.bg*

Закон за културното наследство – в сила от 10 април 2009 г. Държавен вестник, бр. 19 от 13 март 2009. Променян и допълван. // *lex.bg*

Наредба № Н-6 от 11 декември 2009 г. за формиране и управление на музейните фондове. Издадена от министъра на културата; обнародвана в ДВ, бр. 2 от 8 януари 2010 г. // *lex.bg*

Наредба № Н-3 от 3 декември 2009 г. за реда за извършване на идентификация и за водене на Регистъра на движими културни ценности. Държавен вестник, бр. 101 от 3 декември 2009. // *lex.bg*

Наредба № Н-9 от 27 април 2012 г. за реда за създаването и управлението на обществените колекции. Издадена от министъра на културата. Държавен вестник, бр. 39 от 22 май 2012. // *lex.bg*

Статии и монографии

Балчева, М. (2014). *Графичното ателие на проф. Васил Захариев в Държавната художествена академия (1922 – 1944). Музейна сбирка на Националната художествена академия: Каталог*. София: Национална художествена академия.

Борисова-Кацарова, И. (2010). Университетските музеи и колекции: Опитът на Софийския университет „Свети Климент Охридски“. // *Studia archaeologica universitatis serdicensis. Supplementum V: Stephanos archaeologicos in honorem professoris Stephcae Angelova*, 831 – 839 София: Св. Климент Охридски.

Гергова, И. & Стефанов, С. (2010). *Колекция „Дърворезба“: Музейна сбирка на Националната художествена академия // Woodcarving collection: The Museum collection of the National academy of fine arts*: [Каталог/Catalogue]. София: Национална художествена академия.

Георгиева, М. (2003). Музейна сбирка при Лесотехническия университет – минало и настояще. *Журналистика*, 1 – 2, 20 – 21.

Доневска, Б. и др. (2014). *Колекция живопис (1896 – 1940): Музейна сбирка на Националната художествена академия*. София: Национална художествена академия.

Кьосева, Ц. (2015). *Обществени колекции – места на паметта. Настояща ситуация*. [Непубликуван доклад, представен пред научна конференция в РИМ – Кюстендил.] // *www.academia.edu*

Памукчиев, А. (1995). *Музей по палеонтология и исторична геология*. София: Свети Климент Охридски.

- Стефанов, С., Маркова, А. & Стоянова, З. (2012). *Колекция български шевиици: Музейна сбирка на Националната художествена академия*. София: Национална художествена академия.
- Тодорова, Ц. (2006). *Музей на Софийския университет „Свети Климент Охридски“*. Пътеводител. София: Св. Климент Охридски.
- Brattli, T. & Steffensen, M. (2014). Expertise and the formation of university museum collections. *Nordisk Museologi*, 1, 95 – 102.
- CIMU 2015: Congreso Internacional de Museos Universitarios. Libro del congreso. Universidad Complutense de Madrid.
- Davidson, J. C. & Esslinger, S. (ed.) 2017. *Global and World Art in the Practice of the University Museum*. Routledge.
- Freundlich, A. L. (1965). Is there something the matter with college museums? // *Art Journal*, 24, 150 – 151.
- Guthe, A. K. (1966). The Role of a University Museum. // *Curator: The Museum Journal*, 9: 103–105.
- Lourenço, M. C. (2005). *Between two worlds: The distinct nature and contemporary significance of university museums and collections in Europe*. PhD dissertation. Conservatoire National des Arts et Métiers, Paris.
- Lourenço, M. C. (2008). Where past, present and future knowledge meet: an overview of university museums and collections in Europe. *Museologia scientifica memoare*, 2, 321 – 329.
- OECD 2001. *Managing University Museums*. Education and Skills. Organisation for Economic Co-operation and Development.
- Tirrell, P. B. (2000). A synopsis and perspective of concerns and challenges for the international community of university museums. *Curator: The Museum Journal*, 43 (2), 157-180.
- Weber, C. (2012). *University Collections*. // European History Online. Published by the Leibniz Institute of European History // www.ieg-ego.eu/weberc-2012-en

REFERENCES

Regulatory documents

- Zakon za vissheto obrazovanie – v sila ot 27 dekemvri 1995 g. Darzhaven vestnik, br. 112 ot 27 dekemvri 1999. Promenyan i dopalvan. // *lex.bg*
- Zakon za kulturnoto nasledstvo – v sila ot 10 april 2009 g. Darzhaven vestnik, br. 19 ot 13 mart 2009. Promenyan i dopalvan. // *lex.bg*
- Naredba № N-6 ot 11 dekemvri 2009 g. za formirane i upravlenie na muzeynite fondove. Izdadena ot ministara na kulturata; obnarodvana v Darzhaven vestnik, br. 2 ot 8 yanuari 2010 g. // *lex.bg*

Naredba № N-3 от 3 декември 2009 г. за реда за изvarshvane na identifikatsia i za vodene na Registara na dvizhimi kulturni tsennosti. Darzhaven vestnik, br. 101 от 3 декември 2009. // *lex.bg*

Naredba № N-9 от 27 april 2012 г. за реда за sazdavaneto i upravlениeto na obshtestvenite kolektsii. Izdadena ot ministara na kulturata. Darzhaven vestnik, br. 39 от 22 may 2012. // *lex.bg*

Articles and monographs

Balcheva, M. (2014). *Grafichното atelier na prof. Vasil Zahariev v Darzhavnata hudozhestvena academia. (1922 – 1944). Muzeyna sbirka na Natsionalnata hudozhestvena akademiа: Katalog*. Sofia: Natsionalna hudozhestvena akademiа.

Borisova-Katsarova, I. (2010). *Universitetskite muzei i kolektsii: Opitat na Sofiyskia universitet „Sveti Kliment Ohridski“*. *Studia archaeologica universitatis serdicensis. Supplementum V – Stephanos archaeologicos in honorem professoris Stephcae Angelova*, 831 – 839. Sofia: Sv. Kliment Ohridski.

Gergova, I. & Stefanov, S. (2010). *Kolektsia „Darvorezba“: Muzeyna sbirka na Natsionalnata hudozhestvena akademiа* // Woodcarving collection: The Museum collection of the National academy of fine arts: [Katalog/Catalogue]. Sofia: Natsionalna hudozhestvena akademiа.

Georgieva, M. (2003). *Muzeyna sbirka pri Lesotekhnicheskia universitet - minalo i nastoyashte*. // *Zhurnalistika*, 1 – 2, 20 – 21.

Donevska, B. i dr. (2014). *Kolektsia zhivopis (1896 – 1940): Muzeyna sbirka na Natsionalnata hudozhestvena akademiа*. Sofia: Natsionalna hudozhestvena akademiа

Kyoseva, Tz. (2015). *Obshtestvenite kolektsii – mesta na pametta. Nastoyashta situatsia*. [Nepublikuvan doklad, predstaven pred nauchna konferentsia v RIM – Kyustendil.] // *www.academiа.edu*

Pamukchiev, A. (1995). *Muzej po paleontologia i istorichna geologia*. Sofia: Sv. Kliment Ohridski“.

Stefanov, S., Markova, A. & Stoyanova, Z. (2012). *Kolektsia balgarski shevitsi: Muzeyna sbirka na Natsionalnata hudozhestvena akademiа*. Sofia: Natsionalna hudozhestvena akademiа.

Todorova, Tz. (2006). *Muzej na Sofiyskia universitet „Sveti Kliment Ohridski“*. Patevoditel. Sofia: Sveti Kliment Ohridski.

Brattli, T. & Steffensen, M. (2014). *Expertise and the formation of university museum collections*. *Nordisk Museologi*, 1, 95 – 102.

CIMU 2015: Congreso Internacional de Museos Universitarios. Libro del congreso. Universidad Complutense de Madrid.

Davidson, J. C. & Esslinger, S. (ed.) 2017. *Global and World Art in the Practice of the University Museum*. Routledge.

- Freundlich, A.L. (1965). Is there something the matter with college museums? // *Art Journal*, 24, 150 – 151.
- Guthe, A. K. (1966). The Role of a University Museum. *Curator: The Museum Journal*, 9: 103 – 105.
- Lourenço, M. C. (2005). *Between two worlds: The distinct nature and contemporary significance of university museums and collections in Europe*. PhD dissertation. Conservatoire National des Arts et Métiers, Paris.
- Lourenço, M. C. (2008). Where past, present and future knowledge meet: an overview of university museums and collections in Europe. *Museologia scientifica memoare*, 2, 321 – 329.
- OECD 2001. *Managing University Museums*. Education and Skills. Organisation for Economic Co-operation and Development.
- Tirrell, P. B. (2000). A synopsis and perspective of concerns and challenges for the international community of university museums. *Curator: The Museum Journal*, 43 (2), 157 – 180.
- Weber, C. (2012). *University Collections*. // European History Online. Published by the Leibniz Institute of European History // www.ieg-ego.eu/weberc-2012-en

PUBLIC COLLECTIONS WITH MUSEUM PROFILE IN BULGARIAN HIGHER EDUCATION INSTITUTIONS: CREATION, MANAGEMENT, PERSPECTIVES

Abstract. University museums in Bulgarian higher education institutions are described and analyzed in the context of the current educational and cultural trends. The important features of this specific academic units are highlighted with specification of some distinguishing museum collections, which work fruitfully inside and outside of their own university space. Administrative improvement and more active promotion are recommended as key paths for a more positive prospect ahead of the whole 27 Bulgarian university museums. In the article are involved data, extracted from the cited sources and from the official internet sites of the mentioned higher education institutions.

Keywords: university; cultural heritage; museum; Bulgaria; higher education; art; science

✉ **Prof. Vera Boneva, DSc.**

Faculty of Library Studies and Cultural Heritage
University of Library Studies and Information Technologies
1784 Sofia, Bulgaria
E-mail: bonevavera@gmail.com